

DANIEL ONACA

**ALȚI ZECE POETI SUEDEZI
MODERNI ȘI CONTEMPORANI**

Eseuri critice

WWW.CORESI.NET

Coperta: Leo Orman

Ilustrația copertei I: Haosul primordial (1906–1907), tablou de Hilma af Klint (1862–1944)

Foto coperta IV: Anita Johansson

© 2019 Editura Coresi SRL, WWW.CORESINET

Toate drepturile rezervate.

ISBN 978-606-996-420-0

Pentru mai multe informații privind această carte,
scrieți la coresi@coresi.net.

www.coresi.net
www.coresi.website

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ONACA, DANIEL

Alți zece poeți suedezi moderni și contemporani : eseuri critice

/ Daniel Onaca – București: WWW.CORESINET, 2019

ISBN 978-606-996-420-0

821.135.1

SUMAR

- 7 **Paul Andersson** sau epitaful unei veri pierdute
- 15 Dragoste, moarte și singurătate în lirica poetei **Tua Forsström**
- 25 **Pär Lagerkvist** sau peregrinul împăcat cu lumea
- 38 **Ann Jäderlund** ori limbajul ce desface lumea ca s-o refacă
- 53 Malmoitul **Jacques Werup** sau dualitatea ca formă de existență
- 64 Lirica **Birgittei Lillpers** sau a scrie cu finețe despre fânațuri

- 79 Un elan flanând pe bulevarde sau
echilibristica lui **Werner Aspenström**
- 93 Jocul cu măști ca tehnică de agrăire sau
melancolie și critică socială în poezia
Kristinei Lugn
- 106 Poezia lui **Kjell Espmark** sau ecoul
vociilor de dincolo de moarte
- 119 În umbra lui Tristan Tzara sau creația și
tragicul destin al **Gretei Knutson**
- 133 *De același autor*

Paul Andersson sau epitaful unei veri pierdute

Născut în 1930, într-o mică așezare de lângă Stockholm, Paul Andersson și-a petrecut cea mai mare parte a copilăriei la orfelinat. Violat de băieții mai mari și maltratată de personal, existența sa nu a fost una fericită. În 1953 îi apare prima carte: „Elegie pentru o vară pierdută” și, peste noapte, este declarat geniu. Nici un poet al anilor 50, poate cu excepția lui Lars Forsell, nu a fost considerat atât de promițător. Autorul avea doar 23 de ani când și-a publicat cartea ale cărei versuri erau încheiate într-un limbaj precum acesta:

*Ty endast för mig är ögonblicket
som vidgats till timme en
livsdel av vågor och blod.
För dig är svanorna del av
ett mörker och jag ett tinguui
i en kägla av ljus.*

*Căci doar pentru mine e clipita
care se extinde la oră
parte din viața de valuri și sânge.
Pentru tine lebedele sunt partea
de întuneric iar eu un lucru
într-un con de lumină.**

Patru volume de poezie în decurs trei ani. Paul Andersson a făcut parte din grupul Metamorfoze, o asociație de tineri neoromantici, care în anii cincizeci, organizau întâlniri de lectură și înființau propriile edituri. Versurile lor contrastau puternic cu poezia deceniului al patrulea, marcată de anxietate. Elegia lui Andersson este un poem-fluviu întins pe lungimea a peste 450 de versuri. Nu este vorba, în el, despre vreo nostalgie ori regret după o vară anume, ci despre incertitudinea legată de viitorul care succede perioadei de înflorire. Opoziția vară-iarnă traduce, mai degrabă, contrastul dintre două stări de spirit. Versurile se remarcă prin vizionarismul specific modernismului timpuriu. Într-o strofă precum cea de mai jos, se poate ușor detecta o viziune apropiată de cea a lui Rilke, de exemplu :

Jag bär min flykt som ett hjälplöst
dibarn och ser i den mig själv
förhålligad och renad, som vore
flyktens ätteled det mål som jorden
tagit som skäl att föda oss och
nära våra sinnen med förnimmelsera
som mot sin övre gräns dör bort för
våra ögon och tvingar oss ständigt
söka nya krafter att fånga känslansa
hela rymd.

Îmi port evadarea ca un sugar
neajutorat și văd în ea sinele meu
glorios și purificat, ca și cum el ar fi
ținta pe care pământul a luat-o
drept motiv pentru a ne naște și
ne hrăni simțurile cu senzații
care la limita superioară dispar din
ochii noștri obligându-ne mereu
căuta noi puteri să cuprindem tot
spațiul trăirii.

La mijlocul anilor '50, Paul Andersson a fost căsătorit, pentru scurtă vreme, cu o pictoriță evreică, de origine estoniană, și cocheta cu ideea de a se converti la iudaism. În

1956, însă, soția și-a găsit sfârșitul într-un accident rutier în Italia. În anul următor Andersson s-a recăsătorit, dar nici noua căsnicie nu a durat mai mult de doi ani. Hotărât lucru, viața de familie nu era pentru el. Pentru a continua existența poetului de geniu Andersson avea nevoie de mijloace. Unul dintre ele au fost, din nefericire, drogurile.

În privința artei sale poetice, aș avansa ideea că versurile capodoperei șase din tinerețe exprimă nu doar trăirile sale din trecut ori pe cele prezente, ci și experiențele sale existențiale din viitorul care îi stătea în față. Starea sa mano-depresivă, de exemplu, pendularea între apatie și exuberanță, poate fi decelată, ici și colo, în astfel de versuri:

De lätta stänk av nyss
förbrukad tid som droppar ner för
solrosståndets själskar tvingar
marken att brista och i sig själv bevisa
att allt mitt irrande är meningslöst,
ty Noas skylar hota även mig (...)

Ușoara atingere a timpului
scurs chiar acum ce picură din
tulpini de floarea-soarelui silește
solul să plesnească și în sine să
probeze
că toată rătăcirea mea e fără sens,
căci
norii lui Noe mă caută chiar și pe
mine (...)

Versurile lui Paul Andersson pot părea unora mult prea căutate, prea elaborate. Prețiozitatea lor a fost suspectată ca fiind rezultatul unei deliberate vânători a frumuseții de dragul frumosului. Nu puțini din criticii literari ai epocii – este vorba de așa zisa „critică angajată” – i-au reproșat autorului

maniera pronunțat estetizantă. Nici ea nici vitalismul ce răzbate din versurile Elegiei nu erau în concordanță cu spiritul timpului și nu știu de ce (sau poate știu, dar mă abțin să spun), una din strofele sale, de pildă, mi se pare că se îngemănează cu bine-cunoscutul vers blagian, „Dați-mi un trup, voi munților”:

<i>Regnbågen brinner med nya färger som plötsligt steg upp inåttå och förtärde de gamla. Himlen är rusig av flammor och vindar som natten fört samman från blodrikets bortesta gränser. Detta land är hetta och bränder, marken under min fot skälver som ung hud. Skrevornas tåbast bränner bort min pupill och ger vilda källor dess plats.</i>	<i>Curcubeul arde cu noi culori ce dintr-o dată se le înghețe pe cele vechi. Cerul e beat de flăcări și de iureșuri de vânt strânse de nopți din cele mai depărtate margini ale țării sângelui. Acest ținut e foc și pară, pământul tremură sub picior ca pielea tânără. Otrava buruienilor din crăpătura stâncii îmi arde pupila lăsând loc izvoarelor sălbătice.</i>
---	--

Paul Andersson voia să fie liber. El a trăit în permanentă opoziție cu normele societății, cu legile ei. Asocial, bisexual, narcoman. Prețul pe care a trebuit să-l plătească a fost singurătatea chinuitoare, repetate încercări de sinucidere, mizerie, boală. Câteva versuri din faimoasa lui Elegie par a surprinde astfel noua starea sa sufletească:

<i>Förvirra min blick med droger och färger från eldbergets innersta gruva, min blick som stelnat till del av kristallen. Lös min kropp till knippen av brinnande muskler med lysande oljor från sjungande sällsamma öar, min kropp som förfrusit till sanning.</i>	<i>Tulbură-mi privirea cu droguri și culori din adâncul muntelui de foc, privirea mea solidificată în mărunte cristale. Deșiră-mi trupul în mănunchiuri de mușchi arzând în uleiurile lucitoare ale unor ciudate insule cântând, corpul meu înghețat în adevăr.</i>
---	---

În cea de-a patra colecție de poezii, „Motive evreiești” (1956), Paul Andersson recurge la teme veterotestamentare. Textele biblice îi ofereau poetului bogate motive de inspirație. Propria sa frumusețe fizică, pe de o parte, și, pe de altă, viața de mizerie îndurată, constituiau doar două din motivele identificării sale cu destinul poporului evreu.

O parte a criticii a desființat însă noua apariție editorială direct. Unora dintre criticii timpului le-a displicut faptul că, printre altele, a fost folosit Holocaustul ca motiv de inspirație. I s-a mai reproșat, pe nedrept, și necunoașterea istoriei evreilor. (Argument desființat ulterior chiar într-o revistă de specialitate „Cronica Iudaică”, de cronicarul care susținea că, dimpotrivă, acesta „vorbește ca și cum ar aparține iudaismului.”)

Cronicile negative – mai cu seamă cele apărute în publicația sindicalistă „Arbetaren” (Muncitorul) – au avut asupra

lui Paul Andersson un efect devastator. Ar fi exagerat să se spună că datorită lor s-a accentuat dependența sa de droguri însă faptul incontestabil este acela că a încetat să mai publice. Devine un delincent, este luat în vizor de poliție, anchetat... în cele din urmă părăsește Suedia. Ca un fel de premoniție la noul șir de experiențe, versurile din Elegie se înșiră astfel:

*Nytt blod erövrar mig i kaskader
av flytande metall. Jag brinner
och lever i elden med salamanderhud
och sinnen av sjudande magma.
Verkligheten förkolnar under mina
kyssar, nya städer av eld bryter fram
ur allt jag snuddar vid.*

*Sânge nou mă copleșește în torente
de metal lichid. Ard și viețuiesc
în foc cu piele de salamandră
și simțuri de magmă clocotitoare.
Realitatea se carbonizează sub
săruturile mele, orașe noi de foc
îțânesc din tot ce ating.*

Viața de mizerie și fără perspective l-a condus pe Andersson spre limita nebuniei. După ce a părăsit țara, a trăit din expediente câțiva ani la Paris și Roma. Epuizat fizic și mental, revine, în 1967, la Stockholm, pentru a locui în apartamentul moștenit de la mama sa. Moare de cancer, în august 1976, la vârsta de numai 46 de ani. Strofa de mai jos, extrasă din aceeași „Elegie pentru o vară pierdută”, poate fi considerată un bilanț, o concluzie-sinteză a întregii sale vieți:

*En skärva blek safir
är människan i landskap av svartnad
betong. Beständigt skall hon spegla
ljuset och svara med flöjtens röst*

*Un palid ciob de safir
e omul în peisaj de beton
înnegrît. Mereu va oglindi lumina
și va răspunde cu sunet de flaut*

<i>de förlorade skogarnas rop. För henne</i>	<i>la strigătul pădurilor pierite. În</i> <i>zadar</i>
<i>har sekler förgäves bundits</i>	<i>secole au fost puse în cătușe</i>
<i>till bojor, människan som skimrar av</i>	<i>pentru el, omul ce licărește de</i>
<i>minnen som kölden aldrig</i>	<i>amintiri pe care nici înghețul</i>
<i>kan härja och solen aldrig</i>	<i>nu le poate distruge, nici soarele</i>
<i>förbrände. Ur hennes varelsese</i>	<i>nu le mistuie. Din cămara</i>
<i>hemliga rumm stiger dofter</i>	<i>secretă a ființei cresc mirosuri</i>
<i>som bryter molnens fantomer</i>	<i>ce străpung fantomele norilor</i>
<i>och smyckar rymden med gnistrande</i>	<i>și împodobesc spațiul cu</i> <i>scânteietoare</i>
<i>fäglar och skärvor av löv.</i>	<i>păsări și cioburi de frunze.</i>

La un deceniu după moartea Paul Andersson a fost publicată o culegere de poezii ale sale apărute prin diverse ziare și reviste. Volumul poartă titlul „Pe sub copaci și alte poeme” (1986). În ciuda acelei ediții, autorul a continuat să fi considerat doar o figură bizară, o notă de subsol în istoria literaturii suedeze. Prin exilul său și tăcerea bruscă, prin existența autodistrugătoare, prin stilul său de viață boemă de la Paris și Roma, poetul apare ca echivalentul suedez al lui Arthur Rimbaud. (Nu sunt primul care face o asemenea apropiere) Ambii poeți s-au impus „dintr-o lovitură”, au fost declarați de critică genii precoc, au dus o existență marcată de excese, după care au amuțit la fel de brusc și au murit înainte de vreme.

În 1991, la 15 ani după moartea sa, a fost publicat un alt volum, cuprinzând operele complete ale lui Paul Andersson iar aprecierile laudative la adresa creației sale au fost reluate.